

תקצירים

עמית עומר

מסע יעקב לארץ ישראל – גלוי וסמוי בפגישת יעקב ועשו

המאמר עוסק במפגש הטעון בין יעקב לעשו המתואר בבראשית ל"ג. התנהגות שני האחים קודם המפגש, במהלכו ולאחריו מעלה תמיהות מרובות ביחס לכוונתם במפגש ומלמדת על מתח תת-קרקעי ביניהם שאינו מועלה על פני השטח. הטענה המרכזית של המאמר היא שאף שעברו שנים רבות מאז קבלת הברכות, עדיין מתנהל בין האחים מאבק על ירושת ארץ כנען. כשרואה עשו שיעקב מתכנן להשתקע בארץ כנען הוא נוקט דרכים שונות על מנת להניאו מכוונה זו. יעקב לעומתו נוקט גישה מיתממת ומנסה להערים על עשו כאילו כוונתו להשתקע בעבר הירדן. לצורך ביסוס טענה זו מסתייע המחבר, מלבד ניתוח הפסוקים, גם במסורות קדומות המשתקפות בספרים החיצוניים ובמדרשי חז"ל. כמו כן, במאמר נעשה שימוש בטופוגרפיה של אזור הגלעד וכן בהיכרות עם ההיסטוריה הגאוגרפית של עבר הירדן.

חזי כהן

יוסף – מחולם לפותר חלומות

חלומות יוסף מלווים אותו מנעוריו ועד להפיכתו למשנה למלך פרעה. החלומות חושפים שינוי עמוק בחייו של יוסף: מנער חולם הפך לפותר חלומות; ממי שחלם על שררה הפך למשרת במצרים. זהו סיפור של התבגרות אנושית ורוחנית: בתחילה חלם יוסף בן השבע עשרה 'חלומות נעורים' שאין בהם אלא השתחוויה וכבוד, אלוהים נעדר מהם, ונראה שראה עצמו קרוב אל האלוהות. הוא אמנם יועד על ידי ה' להנהיג אך לא היה בְּשָׁלַל לַכֶּךְ בשלב זה. בגלל חוסר בשלותו להנהיג הוכרח יוסף להימכר לעבד במצרים, ושם למד להאזין ולסייע לאחרים. בתהליך מדורג למד יותר ויותר את מקומו של האל בחייו ואת ייעודו לשרת אחרים. לטענתנו, הצבת האלוהים בתמונת חייו וההבנה כי מנהיגותו כוללת בעיקר את מחויבותו כלפי אחיו, היא שהעלתה את יוסף במעלות השלטון, ובסופו של דבר היא שאפשרה את ההשלמה עם האחים.

עדינה יעל שטרנברג

חלוקת השלל של דוד (שמ"א ל')

המאמר עוסק במחלוקת בין דוד ואנשיו לגבי דרך חלוקת השלל שלקחו מן העמלקים. המאמר בוחן את המאפיינים המיוחדים של מלחמה זו, כמלחמה שנועדה מראש להשיב את האנשים והרכוש, ומשווה את המלחמה הזו למלחמת אברהם בארבעת המלכים על מנת להשיב את לוט ושאר אנשי סדום ורכושם. בעקבות נתונים אלו,

המחברת מציעה כי דוד מתעקש – כמו אברהם בשעתו – שבמלחמת הצלה הרכוש המוצל (ולא רק האנשים) צריך לחזור לבעלים המקוריים שלו. דוד דורש אף מעצמו להחזיר רכוש מוצל – אף כשלא ברור לגמרי מי הבעלים – ולכן שולח מהשלל לערי יהודה שעליהן פשטו העמלקים יחד עם הפשיטה על צקלג.

אליהו נימני

משפט שלמה – כיצד קבע שלמה מי היא האם האמתית?

המאמר מנסה לענות על השאלה כיצד קבע שלמה מי היא האם האמתית, ובעיקר מנתח את הגישות האפשריות שיכלו להנחות את שלמה בפסיקתו. המאמר עוסק גם בשאלה – שאין עליה מענה מפורש בפסוקים – מי מבין שתי הנשים היא האם האמתית – האישה שהחזיקה בתינוק בראשית המעשה או זו הטוענת שתינוקה נגנב ממנה.

בתחילת המאמר מוצגות גישות אפשריות לפסיקת שלמה, אשר המחבר סבור שלא שימשו בסיס להחלטתו. בהמשך המאמר מוצגת ומנומקת גישת המחבר, כי הכרעת שלמה נעשתה בכלים משפטיים והתבססה בעיקר על העובדות העולות מניסוח דברי הנשים עצמן, מתוך הנחה כי לכל מילה בתיאור המקרה יש משמעות. לדברי המחבר, שלמה ידע עוד לפני מבחן החרב מי היא האם האמתית וכיצד יגיבו הנשים למבחן זה, ומטרת מבחן החרב לא הייתה להחליט מי היא האם האמתית, אלא לשכנע את אחרון הספקנים כי פסיקתו של שלמה נכונה.

רפאל לוי

התנהגות חזקיהו ודורו לאחר המהפכה הדתית

המאמר דן בהיקפה ובאיכותה של המהפכה הדתית שהנהיג חזקיהו מלך יהודה ובהתנהגות שלו ושל בני דורו לאחר מכן. אצל חז"ל, ובעקבותיהם גם אצל רבים מפרשני המקרא, אנו מוצאים ביקורת על חזקיהו ועל בני דורו. טענתם היא שהמהפכה הייתה בנושאים שבין אדם למקום בלבד, בעוד שבצד החברתי המצב היה ונשאר גרוע ביותר. יש גם ביקורת על המרד של חזקיהו באשור, ונטען שישעיהו התנגד למרד זה. המאמר מנתח את הנאמר בספרי מלכים, ישעיהו, מיכה ודברי הימים ואת המידע ההיסטורי והארכאולוגי שבידינו, ומגיע למסקנה שלנביא ישעיהו ולעורכי ספרים אלו לא הייתה ביקורת של ממש על חזקיהו, על בני דורו ועל המהפכה הדתית שעשו. דעתם על המהפכה הייתה חיובית ביותר.

יעל מאיר

"לְכָלוֹת דְבַר ה' מִפִּי יִרְמְיָהּ" – בחינת הזיקה האנלוגית בין ספר עזרא־נחמיה לבין ספר ירמיהו ומשמעותה

מאמר זה עומד על טיבה של הציפייה המשיחית בימי שיבת ציון, כפי שהיא מתבטאת ברצף האנלוגיות לנבואת ירמיהו בספר עזרא־נחמיה. רצף האנלוגיות שוזר ספר זה לכל אורכו וקורא להקביל בין נבואות ירמיהו לבין מימושן המעשי בראשית ימי הבית השני. מחד גיסא, נראה כי הדמיון המכוון בין הספרים בא להצביע על התגשמות נבואות הנחמה. מאידך גיסא, ניכר פער משמעותי בין ההבטחות הנבואיות הנשגבות לבין מימושן הדל. שני מאפיינים אלה יתפרשו כרעיון אחד: ניסיון לצייר את מפעלם של השבים לציון כהליך גאולי, שבו מאמציהם המפרכים של האנשים לאורך פרקי זמן מתמשכים, עם התחלות והפסקות, הצלחות וקשיים, מביאים אט־אט להגשמתן של נבואות ירמיהו.

אפרים בצלאל הלבני

טעמי המקרא שאינם בהתאם לתחביר: דוגמות נוספות

טעמי המקרא משקפים במידה רבה את החלוקה התחבירית של הפסוק. מאמר זה דן בשלושה פסוקים שבהם הטעמים אינם מתאימים לתחביר. בפסוק הראשון ההטעמה הושפעה מההטעמה של פסוק סמוך, וזאת משום שהצורה החיצונית של שני הפסוקים האלה דומה, אף על פי שהמבנה התחבירי שלהם שונה. בפסוק השני ההטעמה היא בהתאם לדרכה המיוחדת של המסורה בפסוקים בעלי צלעות מקבילות לחלק את הפסוק לפני המשלים האחרון בתנאים מסוימים. בפסוק השלישי החלוקה היא בהתאם לדרכה של המסורה בחלוקת פסוקים עם חלקים חוזרים בסופם.

כרמיאל כהן

חמש הערות בנוסח דברי רש"י בתחילת ספר בראשית

פירוש רש"י לתורה הוא מן הספרים הנפוצים ביותר בעולם התורה. בכל תפוצות ישראל הגו ושיננו חומש עם רש"י מגיל צעיר. אכן, תפוצתו הגדולה של הספר בכתבי יד ובדפוסים וידי הלומדים שהרבו למשמש בדברי רש"י, הקשו על המבקשים להעמיד בפני הלומדים מהדורה מוסמכת של פירוש רש"י, נקיה ומנופה בלא תוספות ובלא שיבושים.

במאמר זה מעיר המחבר כמה הערות בדברי רש"י לחומש בראשית ובעיקר באופן שבו הם מוצגים במהדורות המצויות, ואף המדעיות שבהן. ההערות מבוססות על עיון בתוכנם של הדברים, וברוב המקרים גם על עיון בכתבי יד ובעיקר כתב יד לייפציג 1 (המאה ה־17), שיש הסוברים שהוא כתב היד הבכיר לפירושו של רש"י לתורה.